

BOŻENA GRAD

EWA FERENSZTAJN-GALARDOS

Uniwersytet Technologiczno–Humanistyczny
im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu

MOŻLIWOŚCI WSPARCIA FINANSOWEGO ROZWOJU TURYSTYKI I AGROTURYSTYKI NA WSI W PERSPEKTYWIE FINANSOWEJ UNII EUROPEJSKIEJ NA LATA 2014-2020

Abstract: Financial Support of Tourism and Agritourism Development on the Country in the Financing Perspective of the European Union for the Period 2014-2020. Support for micro-, small and medium-sized enterprises in the country after the Polish accession to the European Union resulted in the dynamic development of non-agricultural activities and diversification of the rural economy. The subject of this paper is to analyze and evaluate the possibility of obtaining funds in the new financial perspective 2014-2020 by the European Union for the development of rural tourism, including agritourism with particular emphasis on innovative projects.

The first part of the consideration is presented the terms of synthetic tourism economy with particular emphasis on rural tourism – rural tourism in relation to the ongoing projects of an economic nature, in the other hand, an analysis and evaluation of funding opportunities for projects in the field of rural tourism, including agritourism for new funding rules.

Rural Development Programme for 2014-2020 includes the aspect of non-agricultural subsidies tourism forms of economic activity of rural population with regard to establishment of the rural population in the field of rural tourism services.

Key words: Agritourism, competitiveness, entrepreneurship, innovation, sources of financing, tourism economy.

Wstęp

Rozwój turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki jest bardzo istotnym elementem rozwoju gospodarczego kraju, ponieważ warunkuje rozwój obszarów wiejskich. Obecnie turystyka jest dziedziną bardzo konkurencyjną, gdyż w świetle preferencji usługobiorców – turystów i prognozowanych trendów konsumenckich turyści jako

nabywcy – konsumenci usług turystycznych, zgłaszają zapotrzebowanie oczekując organizacji interesujących – innowacyjnych form spędzania czasu wolnego. Turyści chcąc zaspokoić swoje potrzeby o charakterze rekreacyjno-wypoczynkowym oczekują zgodnie ze swoimi indywidualnymi preferencjami zróżnicowanych ofert, które spełnią ich potrzeby i oczekiwania.

Działania stymulujące rozwój gospodarki turystycznej, w tym oferty agroturystycznej powinny uwzględniać zintegrowanie z innymi dziedzinami, które współtworzą tę ofertę. Zintegrowane zarządzanie rozwojem turystyki, w tym agroturystyki stanowi aktualny trend działań podejmowanych w celu podniesienia konkurencyjności oferty turystycznej, głównie przez jej kompleksowość – czyli ujęcie w formie zintegrowanego produktu turystycznego obszaru. Przygotowanie specjalistycznej oferty wymaga uwzględnienia zarówno potrzeb, jak i oczekiwań turystów zróżnicowanych pod względem nie tylko typowych cech osobowych, ale także motywacji urlopowych/wypoczynkowych/rekreacyjnych oraz preferowanego sposobu spędzania wolnego czasu. Istotne jest również wsparcie finansowe delegowane do podmiotów strony podażowej rynku usług turystycznych, w tym gospodarstw agroturystycznych funkcjonujących na obszarach wiejskich. Wsparcie to stwarza możliwość podniesienia jakości świadczonych usług oraz stymuluje rozwój przedsiębiorczości. Powoduje to konieczność poszukiwania możliwości pozyskania środków zewnętrznych na rozwój działalności turystycznej.

W rozważaniach opracowania postawiono następującą tezę: nowa perspektywa finansowa Unii Europejskiej określona na lata 2014-2020 stwarza możliwości wsparcia finansowego projektów skierowanych na rozwój turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki i rozwój przedsiębiorczości stymulując trwałą i zrównoważony rozwój obszarów wiejskich.

Zgodnie z *Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich* zatwierdzonym na lata 2014-2020 wsparcie ma zostać przeznaczone na rozwój przedsiębiorczości w ramach działania: *Premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej*, które to jest odpowiedzią na zdefiniowaną w programie potrzebę tworzenia możliwości zatrudnienia poza rolnictwem bez konieczności zmiany miejsca zamieszkania. Realizacja celu szczegółowego tego działania koncentruje się na [*Program Rozwoju Obszarów...* 2014]:

- wsparciu włączenia społecznego,
- ograniczeniu ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich, ze szczególnym naciskiem na ułatwienie zróżnicowania działalności,
- zakładaniu i rozwoju małych przedsiębiorstw,
- tworzeniu miejsc pracy.

Działania te są ukierunkowane na wspieranie aktywności gospodarczej przez podejmowanie działalności pozarolniczej, która umożliwi w konsekwencji rozwój – wzrost zatrudnienia na obszarach wiejskich przyczyniając się pozytywnie do dalszych zmian strukturalnych na obszarach wiejskich. Działanie to jest skierowane do rolników, małżonków rolników, a także domowników – czyli osób fizycznych, ubezpieczo-

nych na podstawie przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników z mocy ustawy i w pełnym zakresie.

Wśród czynników aktywizujących rozwój wsi można wymienić [Sawicki 2007, s. 109; Sawicki, Mazurek-Kusiak 2010, s. 16] :

- edukację, czyli rozwój gospodarki opartej na wiedzy – rozwój edukacji w zakresie zrównoważonego, wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, w tym agroturystyki wiejskiej,
- nowoczesne zarządzanie przestrzenią oraz zasobami ludzkimi i kapitałowymi,
- odpowiednie działanie władz samorządowych – kreowanie przywództwa samorządowego,
- działania w zakresie rozwoju doradztwa rolniczego i turystycznego,
- pomoc w kreowaniu marki i wizerunku produktu turystycznego regionu,
- działania na rzecz rozbudowy infrastruktury turystycznej – bazy noclegowej, gastronomicznej, uzupełniającej,
- współpracę z organizacjami pozarządowymi, kreującymi i wspierającymi turystykę lokalną,
- rozwój wspólnoty lokalnej, czyli grup społecznych posiadających trwałe więzi i charakteryzujących się wspólnymi zainteresowaniami – aktywizacja lokalnych sił społecznych,
- rozwój obszarów prawnie chronionych – tworzenie ochrony prawnej obszarów przyrodniczo cennych,
- eksponowanie walorów przyrodniczych i kulturowych terenu,
- rozwój lokalnego przemysłu,
- rozwój produktów tradycyjnych i regionalnych,
- promocje turystyki na forach; regionalnym, krajowym, zagranicznym.

Wśród źródeł finansowego wsparcia dla turystyki w ramach nowej perspektywy finansowej 2014-2020 należy wskazać: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Spójności, Europejski Fundusz Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich. W Polsce w latach 2014-2020 przewidziana została realizacja zarówno krajowych programów operacyjnych finansowanych z EFRR, EFS, FS, EFRROW, EFRM, jak i europejskich – Program Europejskiej Współpracy Terytorialnej i Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa. Z kolei na poziomie regionalnym, podobnie jak perspektywie finansowej obejmującej lata 2007-2013, realizowane będzie 16 Regionalnych Programów Operacyjnych.

Działania związane z finansowaniem turystyki w większości realizowane będą w ramach programów operacyjnych, w których planuje się odpowiednio [*Program Rozwoju Obszarów...* 2014, s. 64]:

- wsparcie konkurencyjności sektora MSP,
- wzmocnienie wizerunku regionów,
- wsparcie wprowadzania nowych produktów turystycznych,
- wykorzystanie walorów krajobrazowych,

- remont i modernizację obiektów kultury na cele turystyki,
- agroturystykę,
- adaptację obiektów kultury oraz obiektów przemysłowych na cele turystyki.

Dotychczas polityka rozwoju obszarów wiejskich w Polsce nie uwzględniała zastosowania oddolnego podejścia zorientowanego na działania dotyczące tzw. włączenia lokalnych społeczności w diagnozowanie problemów własnego obszaru i wypracowanie sposobów ich rozwiązania. Na podstawie kończącego się już okresu programowania 2007-2013 można stwierdzić, że oś 4 Leader Programu Wsparcia Obszarów Wiejskich będąca nie tylko podejściem oddolnym, ale również wielosektorowym, przekrojowym i partnerskim, będzie kontynuowana w ramach perspektywy finansowej na lata 2014-2020 w innej, dostosowanej do zmian, formie.

Komisja Europejska w nowym okresie programowania 2014-2020 skoncentrowała swoje działania na znacznym wzmocnieniu wymiaru terytorialnego polityki Unii Europejskiej, m.in. przez zastosowanie nowych instrumentów rozwoju. Propozowany zakres wsparcia w ramach wdrażania lokalnych strategii rozwoju i projektów współpracy będzie skierowany na finansowanie przedsięwzięć z zakresu rozwoju mikroprzedsiębiorstw, jak również na finansowanie podstawowych usług i odnowy wsi realizowanych na obszarach wiejskich. Tylko w ramach programu Leader dodatkowo dostępne będą przedsięwzięcia obejmujące [*Community-led...* 2014]:

- przetwórstwo, wprowadzanie na rynek, w tym sprzedaż bezpośrednia i marketing artykułów rolnych na małą skalę lub artykułów o charakterze lokalnym o znikomym znaczeniu w handlu artykułami rolno-spożywczymi,
- działalność agroturystyczną,
- promocję produktów rolno-spożywczych, w tym tradycyjnej żywności na rynkach lokalnych, podczas wystaw i targów – jako element wsparcia dla rolników,
- promocję kultury i postaw proekologicznych.

W układzie tematycznym rozważań, zgodnie z postawioną tezą, omówiono zagadnienia dotyczące rozwoju gospodarki turystycznej, ze szczególnym uwzględnieniem turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki w kontekście możliwości wsparcia finansowego dostępnego w perspektywie finansowej na lata 2014-2020.

1. Gospodarka turystyczna ze szczególnym uwzględnieniem turystyki wiejskiej – agroturystyki – ujęcie syntetyczne

Turystyka, jak każdy inny rodzaj działalności gospodarczej, poddana jest prawom rynku, na którym widocznie postępuje proces komercjalizacji produktów turystycznych, co znajduje odzwierciedlenie w ich różnorodności i masowości sprzedaży. Znajomość rynku poparta wiedzą z zakresu przedsiębiorczości turystycznej umożliwia przygotowanie zróżnicowanej oferty dostosowanej do potrzeb i oczekiwań nabywców usług turystycznych – turystów.

Tabela 1

Wady i zalety rozwoju agroturystyki w kontekście zrównoważonego i trwałego rozwoju obszarów wiejskich

Wyszczególnienie	Korzyści z rozwoju agroturystyki	Negatywne skutki rozwoju agroturystyki	Cele zrównoważonego i trwałego rozwoju obszarów wiejskich
Dla właścicieli gospodarstw agroturystycznych	<p>uzyskanie dofinansowania z programów UE</p> <p>wzrost sprzedaży bezpośredniej produktów wytwarzanych we własnych gospodarstwach rolnych</p> <p>wzrost asortymentu sprzedaży</p> <p>efektywne wykorzystanie infrastruktury gospodarstw rolnych, w tym wolnych pokoi, niezagospodarowanych strychów i piwnic do działalności agroturystycznej</p> <p>zdobycie nowego doświadczenia</p> <p>możliwość uczenia się przez całe życie – przedsiębiorczości, języków obcych, historii i dziedzictwa kulturowego regionu</p> <p>możliwość stosowania ekologicznych rozwiązań w gospodarstwach rolnych, w tym ekologicznych metod upraw, segregacja odpadów, budowa oczyszczalni ścieków</p>	<p>nadmierne przeciążenie ruchem turystycznym</p> <p>jako realne zagrożenie dla środowiska przyrodniczego</p> <p>wzrost negatywnych zjawisk społecznych, takich jak: kradzieże, bójkki, hałas czy alkoholizm</p> <p>halas czy alkoholizm</p> <p>jako przyczyna odczucia utraty bezpieczeństwa przez rdzennych mieszkańców obszarów wiejskich</p> <p>rozwój wszelkiego rodzaju patologii społecznej</p>	<p>przeciwdziałanie degradacji środowiska i krajobrazu powstające na skutek nadmiernej chemizacji, urbanizacji, industrializacji</p> <p>przeciwdziałanie przeciążeniom ruchu turystycznego</p> <p>zahamowanie nadprodukcji w rolnictwie</p> <p>przeciwdziałanie niekorzystnym zjawiskom społecznym – wyludnieniu, bezrobociu, dysproporcjom poziomom życia między miastem a wsią</p> <p>prowadzenie zróżnicowanej gospodarki zasobami naturalnymi na terenach wiejskich</p> <p>równoważenie funkcji gospodarczych, społeczno-kulturalnych i ekologicznych</p> <p>ochrona wiejskiego dziedzictwa kulturowego i historycznego</p>
Dla mieszkańców wsi	<p>spadek bezrobocia – wzrost liczny miejsc pracy</p> <p>rozwój przedsiębiorczości paraturystycznej</p> <p>rozwój infrastruktury technicznej wsi</p> <p>ożywienie działalności ośrodków kultury, obiektów sportowo-rekreacyjnych, bibliotek</p> <p>wzrost świadomości ekologicznej – dbałość o środowisko naturalne, ochrona przyrody</p> <p>spadek migracji ludzi młodych do dużych miast</p> <p>eliminacja skutków deprecjacji kulturowej i ekonomicznej wsi</p>		
Dla mieszkańców miast – turystów	<p>możliwość odpoczynku w ciszy i spokoju – od miasta i hałasu</p> <p>możliwość kontaktu ze zwierzętami – głównie dzieci</p> <p>promocja zdrowia przez czynny wypoczynek i korzystanie ze zdrowej żywności</p> <p>możliwość poznania kultury regionalnej – nauka rzemiosła ludowego</p> <p>wzrost świadomości narodowej</p>		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [Sawicki, Mazurek-Kusiak 2010, s. 14-17; Sznajder 2006, s. 20-22].

Pozytywnym aspektem turystyki na obszarach wiejskich, w tym agroturystyki, jest rozwój obszarów wiejskich i ich wielofunkcyjne zagospodarowanie. Agroturystyka, prowadzona na terenach wiejskich zarówno przez społeczność lokalną, jak i podmioty zewnętrzne, przyczynia się do spadku bezrobocia przez tworzenie nowych miejsc pracy we wszystkich branżach obsługujących turystów – w zakresie bazy noclegowej, gastronomicznej, jak i uzupełniającej, a tym samym wpływa na wzrost dochodów i polepszenie warunków życia i pracy mieszkańców wsi [Sikorska-Wolak 2004, s. 105].

Rozwój agroturystyki, jako przejaw realizacji Wspólnej Polityki Rolnej realizowanej zarówno przez Unię Europejską, jak i rząd Polski, jest bardzo ważny dla polskiej wsi, gdyż przyczynia się do rozwoju gospodarstw rolnych świadczących usługi turystyczne, ale też jest determinantą rozwoju miejscowej infrastruktury i czynnikiem aktywizacji lokalnego rynku pracy. Podstawowe trendy rozwoju turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki wiążą się z pozytywnymi efektami działania – korzyściami wynikającymi z rozwoju agroturystyki odczuwanymi zarówno przez ludność zamieszkującą wsie, jak i miasta (tab.1).

Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich polega na podejmowaniu przez mieszkańców wsi różnorodnych pozarolniczych działań gospodarczych, będących jednak niewątpliwie przedsięwzięciem komplementarnym w stosunku do rolnictwa. Nadrzędnym celem tego rozwoju jest poprawa jakości – warunków życia i pracy mieszkańców wsi w konsekwencji prowadząca do wyrównania poziomu życia ludności wiejskiej i miejskiej. Działania te powinny przyczynić się do wzrostu atrakcyjności obszarów wiejskich, jako miejsca zarówno zamieszkania, pracy, jak i wypoczynku. Zrównoważony i trwały rozwój obszarów wiejskich umożliwi sprawiedliwe zaspokojenie rosnących potrzeb współczesnego społeczeństwa z uwzględnieniem gwarancji bytu następnych pokoleń. Rozwój ten jest związany ze strategią jako niezbędnym dokumentem do sprawnego i nowoczesnego zarządzania przestrzenią, gospodarką, różnymi przejawami życia społecznego, a w tym także turystyką – agroturystyką. Strategia to koncepcja modernizacji obszarów wiejskich uwzględniająca uwarunkowania aktywizujące rozwój, jak również źródła jego finansowania oraz system ewaluacji.

2. Możliwości finansowania projektów z zakresu turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki z udziałem środków pieniężnych z nowej perspektywy finansowej na lata 2014-2020

Komisja Europejska 12 grudnia zatwierdziła *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020* dla Polski. Pozwoli to na sfinalizowanie prac nad polskim prawodawstwem (*Ustawy* i rozporządzenia wykonawcze), a następnie rozpoczęcie jego wdrażania. W ramach *Programu* na rozwój obszarów wiejskich przeznaczonych

zostanie ponad 13,5 mld euro, w tym 8,6 mld euro to wkład Unii Europejskiej zaś 4,9 mld euro, to publiczne środki krajowe. Środki finansowe przewidziane w *PROW na lata 2014-2020* (ponad 13,5 mld euro), to nie jedyne środki w obecnej perspektywie finansowej, które będą do wykorzystania na terenach wiejskich, w rolnictwie i przetwórstwie. Dochodzą jeszcze płatności bezpośrednio 23,7 mld euro i fundusze z Polityki Spójności (ponad 5,2 mld euro) zawarte w innych programach operacyjnych [<http://www.arimr.gov.pl/pomoc...>].

Główne cele *Programu*, postawione przed Polską przez Unię Europejską (tzw. cele przekrojowe, realizowane przez kilka różnych działań/poddziałów) to:

- innowacyjność,
- przeciwdziałanie zmianom klimatu,
- ochrona środowiska.

Cele te realizowane będą w ramach 6 priorytetów wyznaczonych dla unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014-2020. Realizacja celów unijnej polityki w ramach 6 priorytetów w polskim *PROW* dokonywana będzie przez konkretne działania, poddziały i poszczególne operacje. W związku z przekrojowym podejściem do osiągnięcia zamierzonego efektu, tzn. że konkretne działanie może być przypisane do kilku priorytetów, bardziej zrozumiałe jest przedstawianie *Programu* w podziale na działy, poddziały i typy operacji.

Priorytety wyznaczane dla unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014-2020 wraz z wykazem działań ujętych w ramach *PROW 2014-2020* zostały przedstawione w ujęciu tabelarycznym (tab. 2).

Lokalne Grupy Działania (LGD) to międzysektorowe partnerstwa tworzone przez przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego i społecznego zawiązywanego w ramach danego obszaru – odpowiedzialne za realizację lokalnej strategii rozwoju opartej na podstawowych założeniach Lidera. Przedsięwzięcie to ma w kompleksowy i zintegrowany sposób wspierać oddolne inicjatywy, w rezultacie których ma ono stanowić adekwatną odpowiedź na potrzeby lokalnych społeczności. Podstawowe zadanie LGD dotyczy wyboru projektów skierowanych do finansowania, angażujących w największym stopniu zarówno lokalne zasoby ludzkie, jak i naturalne oraz kulturowe w celu tworzenia nowych miejsc pracy, lub też poprawy warunków i jakości życia na wsi. W nowej perspektywie finansowej międzysektorowe partnerstwa będą miały możliwość kontynuacji współpracy z innymi partnerami. Działanie „*Pakiet startowy Lider*” skierowane będzie na wsparcie małych projektów pilotażowych, których dodatkowym atrybutem będzie tzw. *nagroda za innowacyjną współpracę lokalną na obszarach wiejskich*, przyznawana projektom współpracy z udziałem co najmniej dwóch podmiotów, które znajdują się w różnych państwach członkowskich i realizują lokalnie innowacyjną koncepcję. Zgodnie z założeniami Komisji Europejskiej, nagrody te powinny stanowić uzupełnienie innych źródeł finansowania dostępnych w ramach polityki rozwoju obszarów wiejskich [Barański 2009].

Charakterystyka priorytetów określonych w ramach unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014-2020

Priorytety wyznaczone dla unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014 -2020	Działania <i>PROW 2014-2020</i>
Priorytet I – Ułatwienie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie i leśnictwie oraz na obszarach wiejskich	I. Transfer wiedzy i działalność informacyjna Poddziałania: 1. Wsparcie kształcenia zawodowego i nabywania umiejętności. 2. Wsparcie na demonstracje i działania informacyjne.
Priorytet II – Zwiększenie rentowności gospodarstw i konkurencyjności wszystkich rodzajów rolnictwa we wszystkich regionach oraz promowanie innowacyjnych technologii w gospodarstwach	II. Usługi doradcze, usługi z zakresu zarządzania gospodarstwem rolnym i usługi z zakresu zastępstw Poddziałania: 1. Wsparcie dla korzystających z usług doradczych. 2. Wsparcie na szkolenia doradców.
i zrównoważonego zarządzania lasami	III. Systemy jakości produktów rolnych i środków spożywczych Poddziałania: 1. Wsparcie dla nowych uczestników systemów jakości żywności. 2. Wsparcie na przeprowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych.
Priorytet III – Wspieranie organizacji łańcucha żywnościowego, w tym przetwarzania i wprowadzania do obrotu produktów rolnych, dobrostanu zwierząt oraz zarządzania ryzykiem w rolnictwie	IV. Inwestycje w środki trwałe Poddziałania: 1. Pomoc na inwestycje w gospodarstwach rolnych <i>typy operacji:</i> „Modernizacja gospodarstw rolnych”, „Inwestycje w gospodarstwach położonych na obszarach Natura 2000”, „Inwestycje w gospodarstwach położonych na obszarach OSN”. 2. Inwestycje w przetwórstwo/marketing i rozwój produktów rolnych <i>typ operacji:</i> „Przetwórstwo i marketing produktów rolnych”. 3. Wsparcie na inwestycje związane z rozwojem, modernizacją i dostosowywaniem rolnictwa i leśnictwa <i>typ operacji:</i> „Scalanie gruntów”.
Priorytet IV – Odtwarzanie, ochrona i wzbogacanie ekosystemów związanych z rolnictwem i leśnictwem	
Priorytet V – Promowanie efektywnego gospodarowania zasobami i wspieranie przechodzenia w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu	V. Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku klęsk żywiołowych i katastrof oraz wprowadzanie odpowiednich działań zapobiegawczych Poddziałania: 1. Wsparcie inwestycji w środki zapobiegawcze w celu ograniczenia skutków prawdopodobnych klęsk żywiołowych, niekorzystnych zjawisk klimatycznych i katastrof, <i>typ operacji:</i> „Inwestycje zapobiegające zniszczeniu potencjału produkcji rolnej”. 2. Wsparcie inwestycji w odtwarzanie gruntów rolnych i przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku klęsk żywiołowych, w tym chorób zwierząt, niekorzystnych zjawisk klimatycznych i katastrof, <i>typ operacji:</i> „Inwestycje odtwarzające potencjał produkcji rolnej”.
Priorytet VI – Promowanie włączenia społecznego, zmniejszenia ubóstwa oraz rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich	

<p>Priorytety wyznaczone dla unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014 -2020</p>	<p>Działania PROW 2014-2020</p>
	<p>VI. Rozwój gospodarstw i działalności gospodarczej Poddziałania: 1. Pomoc na rozpoczęcie działalności gospodarczej na rzecz młodych rolników ,<i>typ operacji:</i> „Premie dla młodych rolników”. 2. Pomoc na rozpoczęcie działalności gospodarczej na rzecz działalności pozarolniczej na obszarach wiejskich, <i>typ operacji:</i> „Restrukturyzacja małych gospodarstw”. 3. Pomoc na rozpoczęcie działalności gospodarczej na rzecz rozwoju małych gospodarstw, <i>typ operacji:</i> „Premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej”. 4. Rozwój przedsiębiorczości – Rozwój usług rolniczych. 5. Płatności dla rolników kwalifikujących się do wsparcia w ramach systemu dla małych gospodarstw, <i>typ operacji:</i> „Płatności dla rolników przekazujących małe gospodarstwa”.</p> <p>VII. Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich Poddziałania: 1. Inwestycje związane z tworzeniem, ulepszaniem lub rozbudową wszystkich rodzajów małej infrastruktury, w tym inwestycje w energię odnawialną i w oszczędzanie energii – zakresy: • gospodarka wodno-ściekowa, • budowa lub modernizacja dróg lokalnych. 2. Wsparcie badań i inwestycji związanych z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno-gospodarczych oraz środków w zakresie świadomości środowiskowej – zakres: ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego. 3. Wsparcie inwestycji w tworzenie, ulepszanie i rozwijanie podstawowych usług lokalnych dla ludności wiejskiej, w tym rekreacji i kultury, i powiązanej infrastruktury – zakres: - inwestycje w obiekty pełniące funkcje kulturalne oraz kształtowanie przestrzeni publicznej, - inwestycje w targowiska lub obiekty budowlane przeznaczone na cele promocji lokalnych produktów.</p> <p>VIII. Zalesianie i tworzenie terenu zalesionego</p> <p>IX. Tworzenie grup i organizacji producentów</p> <p>X. Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne Poddziałania: 1. Płatności w ramach zobowiązań rolno-środowiskowo-klimatycznych. 2. Wsparcie ochrony i zrównoważonego użytkowania oraz rozwoju zasobów genetycznych w rolnictwie.</p>

Priorytety wyznaczone dla unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014 -2020	Działania <i>PROW 2014-2020</i>
	XI. Płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami (ONW) Poddziałania: 1. Płatności dla obszarów górskich (ONW typ górski), 2. Płatności dla obszarów nizinnych (ONW typ nizinny), 3. Płatności dla obszarów specyficznych (ONW typ specyficzny).
	XII. Współpraca Poddziałanie: 1. Wsparcie tworzenia i działania grup operacyjnych EPI na rzecz wydajnego i zrównoważonego rolnictwa <i>typ operacji: „Współpraca w ramach grup EPI”.</i>
	XIII. LEADER Poddziałania: 1. Wsparcie przygotowawcze. 2. Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność. 3. Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania. 4. Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [Marciniak 2013, s. 24-35].

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich zakłada istotne zmiany wynikające z konieczności dostosowania do wymogów postawionych przez Komisję Europejską, a także z dotychczasowych doświadczeń związanych z wdrażaniem podejścia Leader. Projekty realizowane przez beneficjentów w nowej perspektywie finansowej 2014-2020 muszą uwzględniać pozytywne i długotrwałe rezultaty np.: w związku z zaistniałymi zmianami, w priorytecie VI – w zakresie rozwoju obszarów wiejskich, projekt wpisujący się w nowy *PROW* powinien uwzględniać poszczególne operacje przyczyniające się przede wszystkim do [Europejski...]:

- przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i wzmocnienia kapitału społecznego;
- tworzenia miejsc pracy i stworzenia warunków umożliwiających podjęcie pracy osobom dotychczas pozostającym bez pracy, a także stworzenie korzystnych warunków do tworzenia nowych firm, sprzyjających zwiększeniu potencjału osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem z rynku pracy;
- wykorzystania lokalnych zasobów: surowców, miejscowej infrastruktury, lokalizacji – w tym położenia geograficznego, dziedzictwa kulturowego, historycznego – tradycji, przyrodniczego oraz potencjału mieszkańców.

Środki Leadera w ramach EFRROW najczęściej przeznaczane są na rozwój turystyki i promocję regionu, rozwój infrastruktury służący rozwojowi gospodarstwu regionu, podniesienie estetyki regionu oraz wzrost aktywności społecznej mieszkańców terenów wiejskich. W ramach najpopularniejszych obszarów aktywności Leadera można wyróż-

nić przedstawione w ujęciu tabelarycznym (tab. 3) dotyczące: kultury i historii, rekreacji i edukacji, działalności społecznej oraz przedsiębiorczości wiejskiej.

Tabela 3

Obszary aktywności w ramach Leader

Obszar	Charakterystyka obszaru
Kultura, historia	<ul style="list-style-type: none"> - organizacja imprez kulturalnych, festiwali - organizacja konkursów wiedzy o regionie - wspieranie zespołów folklorystycznych i artystycznych - otwieranie muzeów - odtwarzanie starych zawodów izb pamięci - organizacja plenerów malarskich i rzeźbiarskich
Sport, rekreacja, edukacja	<ul style="list-style-type: none"> - budowa ścieżek rowerowych i pieszych - tematyczne szlaki rowerowe i piesze - budowa przystani (rzeki, jeziora) - rewitalizacja istniejących ośrodków wypoczynkowych, rekreacyjnych - budowa i modernizacja obiektów sportowych – boisk i hali - utworzenie centrum obsługi turystycznej - edukacja przez konkursy, olimpiady, e-learning
Działalność społeczna	<ul style="list-style-type: none"> - rozwój działalności świetlic wiejskich - organizacja spotkań integracyjnych dla mieszkańców i organizacja imprez o charakterze rozrywkowym - organizacja dożynek i turnieju miejscowości - organizacja klubu seniora i aktywności dla młodzieży wiejskiej - tworzenie kół zainteresowań przy centrach kultury
Przedsiębiorczość	<ul style="list-style-type: none"> - szkolenia dla przedsiębiorców wiejskich - promocja produktów regionalnych i tradycyjnych - przygotowanie i wydanie materiałów informacyjnych i promocyjnych zawierających informacje o dostępnej bazie agroturystycznej

Źródło: [Marciniak 2013, s. 43].

Analizując działania, poddziałania i typy operacji w ramach *PROW 2014-2020* można znaleźć wiele odpowiedników w znanym już *PROW 2007–2013*, ale pojawiają się także nowe, tj.:

- rolnictwo ekologiczne;
- inwestycje w gospodarstwach na obszarach Natura 2000;
- inwestycje w gospodarstwach na obszarach OSN;
- płatności dla rolników przekazujących małe gospodarstwa;
- restrukturyzacja małych gospodarstw rolnych;
- rozwój usług rolniczych;
- współpraca.

Przedstawione priorytety w ramach unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014-2020 powinny stać się wytyczną programowania ze względu na określenie dla każdego ze zdefiniowanych priorytetów wskaźnika celu przedstawionego w ujęciu tabelarycznym (tab. 4).

Tabela 4

Priorytety i cele rozwoju obszarów wiejskich określone w ramach perspektywy finansowej na lata 2014-2020

Priorytety	Cele
Priorytet 1. Transfer wiedzy w rolnictwie	Cel 1. Konkurencyjność rolnictwa
Priorytet 2. Wsparcie żywotności gospodarstw	Cel 2. Gospodarowanie zasobami naturalnymi
Priorytet 3. Łańcuch żywnościowy i zarządzanie ryzykiem	
Priorytet 4. Wspieranie efektywnego wykorzystania surowców, gospodarka niskoemisyjna	Cel 3. Rozwój terytorialny
Priorytet 5. Ochrona i poprawa stanu ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa	
Priorytet 6. Uwolnienie potencjału miejsc pracy i wzrostu na obszarach wiejskich	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [Marciniak 2013, s. 24].

Cele wsparcia obszarów wiejskich na lata 2014-2020 uwzględniają unijne priorytety, takie jak ułatwienie transferu wiedzy i innowacji oraz wspieranie efektywnego i racjonalnego gospodarowania zasobami i przechodzenie w związku z tym w sektorze rolnym, spożywczym i leśnym na gospodarkę niskoemisyjną. Ponadto, zarówno tworzenie, jak i rozwój nowej działalności gospodarczej w postaci nowych przedsiębiorstw lub inwestycji w działalność pozarolniczą ma zasadnicze znaczenie dla rozwoju i konkurencyjności obszarów wiejskich. Nie tylko zdobyta wiedza i informacje, ale i doświadczenie umożliwią przedsiębiorcom funkcjonującym na obszarach wiejskich zwiększenie konkurencyjności działania oraz poprawienie efektywności gospodarowania zasobami, wpływając tym samym na rozwój sektorów nierolniczych sprzyjając jednocześnie integracji przedsiębiorstw i powstawaniu lokalnych powiązań między poszczególnymi sektorami.

Zestawienie kwot pieniężnych w ramach pozycji wyszczególnionych w budżecie ogółem określonym dla *Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020* w odniesieniu do działań, poddziałań i typów operacji wskazuje, że w budżecie uwzględniono dużo pozycji i w związku z tym, jest on rozdrobniony, ale też stanowi istotne możliwości dofinansowania działalności turystycznej ze szczególnym uwzględnieniem agroturystyki, w tym turystyki wiejskiej (zob. tab. 5).

Tabela 5

Finansowanie działań, poddziałań i typów operacji w budżecie ogółem określonym dla *Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020*

Działanie/poddziałanie/typ operacji	Budżet ogółem (euro)
Transfer wiedzy i działalność informacyjna	58 001 302
Usługi doradcze, usługi z zakresu zarządzania gospodarstwem i usługi z zakresu zastępstw	75 002 515
Systemy jakości produktów rolnych i środków spożywczych	33 004 179
Modernizacja gospodarstw rolnych	2 401 064 486
Inwestycje w gospodarstwach położonych na obszarach Natura 2000	61 500 000
Inwestycje w gospodarstwach położonych na obszarach OSN	37 500 000
Przetwórstwo i marketing produktów rolnych	693 070 461
Scalania gruntów	138 994 740
Przywracanie potencjału produkcji rolnej i działania zapobiegawcze	414 981 968
Premia dla młodych rolników	717 997 734
Premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej	413 939 978
Restrukturyzacja małych gospodarstw	882 980 666
Rozwój przedsiębiorczości – rozwój usług rolniczych	64 999 372
Płatności dla rolników przekazujących małe gospodarstwa	130 000 317
Targowiska – podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich	74 966 634
Odnowa wsi – podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich	1 000 000 049
Tworzenie grup i organizacji producentów	402 987 547
Działanie rolno – środowiskowo – klimatyczne	1 184 062 782
Rolnictwo ekologiczne	699 961 515
Płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami	2 165 998 652
Zalesianie i tworzenie terenów zalesionych	300 997 069
Współpraca	57 999 730
LEADER	734 999 913
Pomoc techniczna	208 283 391
Renty strukturalne – zobowiązania	560 000 000
RAZEM PROW 2014-2020	13 513 295 000

Źródło: Materiał dostępny na stronie internetowej [<http://minrol.gov.pl> [wgląd: luty 2015 r.]].

Ponadto, w nowej perspektywie finansowej 2014-2020 w większym niż dotychczas stopniu włączone zostaną, w system finansowania turystyki jednostki administracji publicznej wszystkich szczebli – od centralnego począwszy przez regionalny, aż do lokalnego. W ramach dostępnych funduszy unijnych i programów operacyjnych dostępność środków pieniężnych umożliwi wsparcie rozwoju turystyki przez finan-

sowanie różnych zadań z różnych źródeł finansowych – zarówno publicznych, jak i prywatnych, a także na zróżnicowanie rodzajów wsparcia na bezzwrotne – dotacyjne, zwrotne – pożyczkowe oraz kapitałowe – z dostępnych funduszy typu: Venture Capital, Private Equity czy Sieć Aniołów Biznesu działających na rynku [*Program Rozwoju Turystyki...* 2014].

Możliwości finansowania turystyki przedstawione w Programie Rozwoju Turystyki określonym do 2020 r. uwzględniają dwa rodzaje dostępnych instrumentów finansowych:

- *instrumenty bezzwrotne* – dotacje bezzwrotne adresowane do jednostek administracji publicznej, organizacji turystyki, stowarzyszeń, agencji regionalnych czy też partnerów działających na zasadach *non-profit*, np. fundacji, a także jednostek samorządu terytorialnego oraz w mniejszym stopniu bezpośrednio do przedsiębiorców
- *instrumenty zwrotne* – w postaci pożyczek, gwarancji, poręczeń, których głównymi beneficjentami są przedsiębiorstwa działające w sektorze turystyki.

Ogólny podział form finansowania rozwoju turystyki w latach 2014-2020 sugeruje, że główną formą finansowania nie będą już, jak dotychczas, tylko dotacje, ale finansowanie mieszane uwzględniające montaż finansowy składający się zarówno z instrumentów bezzwrotnych, jak i zwrotnych. Znaczne zróżnicowanie form finansowania przeznaczonych na rozwój turystyki i towarzyszące temu rozproszenie kompetencji, które jest zobrazowane w tab. 6 wskazuje na możliwe wystąpienie trudności w zakresie:

- ustalenia kryteriów nadzoru,
- skoordynowania działań związanych z absorpcją funduszy.

Rozproszenie to może być przyczyną licznych barier proceduralnych, administracyjnych mogących zakłócać przebieg realizacji wykorzystania środków z zastosowaniem zróżnicowanych instrumentów perspektywy 2014-2020, co beneficjenci bardzo często zgłaszali jako problem podczas trwania poprzedniej perspektywy unijnej (zob. tab. 6).

Wprowadzenie nowych instrumentów finansowania dla przedsięwzięć realizowanych na rzecz rozwoju turystyki jest związane z wymogami dotyczącymi tworzenia partnerstwa finansowego opartego na łączeniu kapitału publicznego i prywatnego. Jednym z istotnych założeń *Programu Rozwoju Turystyki opracowanego do 2020 r.* jest zwiększenie dostępności przedsiębiorstw działających na rynku usług turystycznych do środków finansowania przedsiębiorczości, szczególnie dla sektora gospodarki turystycznej – MSP przez przeznaczenie ich na kreowanie produktów i usług, tworzenie wielopłaszczyznowych łańcuchów kooperacyjnych przedsiębiorstw, a także udział instytucji badawczo-rozwojowych w badaniach nad innowacyjnymi rozwiązaniami w turystyce. Zwiększenie udziału instrumentów zwrotnych w finansowaniu przedsięwzięć rozwojowych i innowacyjnych w obszarze turystyki pozytywnie wpływa na wzrost zarówno zasięgu, jaki i elastyczności

i efektywności udzielonego wsparcia finansowego. Podejście to wymaga wdrożenia nowych mechanizmów z zakresu inżynierii finansowej, uzupełniających dotychczas stosowane formy i rodzaje finansowania, ale też daje możliwości doboru instrumentów wsparcia w zależności od fazy rozwoju danego przedsięwzięcia oraz łączenia środków z poziomu centralnego i regionalnego.

Tabela 6

Podział instrumentów finansowania w zależności od fazy rozwoju inwestycji turystycznych

Opracowanie nowego produktu turystycznego i nowych usług	Inwestycje w infrastrukturę turystyki – zakup środków trwałych w ramach projektów sektora turystycznego	Inwestycje i wdrożenie nowych usług oraz innowacyjnych produktów sektora turystyki	
Granty i dotacje bezzwrotne – finansowanie mieszane		Dotacje	Instrumenty zwrotne i kapitałowe
Programy operacyjne Program i fundusz			
NCBiR – badania i rozwój w projektach turystycznych PARP POIR POPC	POIR/POIŚ/POWER/POPC/RPO	POIR	KFK
	ROT	POIŚ	BGK
	Środki MNiSW	POWER	Fundusze pożyczkowe
	Środki MG Ministerstwo Cyfryzacji i Administracji	POPC	Fundusze poręczeniowe
	Regionalne Programy Operacyjne	POPW	
	Środki samorządów województwa ROT	RPO	Fundusze PE Fundusze Gwarancyjne dla sektora turystyki <i>Venture Capital</i> Aniolowie Biznesu
Środki JST			

Źródło: [Program Rozwoju Turystyki... 2014, s. 68].

Program Rozwoju Turystyki do 2020 r. zakłada stopniowe uruchomienie nowych rodzajów finansowania sektora turystyki, wśród których ramowym rozwiązaniem będzie pilotażowy projekt Funduszu Rozwoju Turystyki. Fundusz Rozwoju Turystyki jako rodzaj wsparcia podmiotów sektora turystyki może funkcjonować jako fundusz utworzony z udziałem środków UE pochodzących z programów operacyjnych na poziomie regionalnym, czy też z udziałem środków pozostających w dyspozycji Banku Gospodarstwa Krajowego. Oferta Funduszu Rozwoju Turystyki poza typowym wspar-

ciem zwrotnym finansowym w postaci pożyczek dla przedsiębiorstw funkcjonujących na rynku usług turystycznych, czy też wsparciem projektów z zakresu specjalizacji gospodarczych związanych z turystyką, zawiera inne produkty finansowego wsparcia, takie jak wejścia kapitałowe do projektów organizacji czy podmiotów sektora turystyki.

Zakończenie

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 uwzględnia dofinansowania pozarolniczych turystycznych form aktywności gospodarczej mieszkańców obszarów wiejskich oraz przedsiębiorczości w sferze usług turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki.

W zakresie rozwoju turystyki w latach 2014-2020 wsparcie finansowe skierowano na inwestycje, których celem będzie zwiększanie konkurencyjności przedsiębiorstw, głównie przez preferowanie projektów dotyczących zaawansowanych produktów i usług turystycznych.

Po analizie instrumentów finansowych nowej perspektywy Unii Europejskiej można stwierdzić, że największe możliwości w zakresie finansowania rozwoju turystyki, w tym agroturystyki dotyczą m.in. następujących działań:

- diagnozy oczekiwań konsumentów w odniesieniu do turystyki na obszarach wiejskich,
- koncentracji na produkcie turystycznym, odpowiadającym preferencjom nabywczym usługobiorców – turystów,
- wdrożenia standardów jakości zintegrowanego produktu turystycznego uwzględniającego bazę noclegową, bazę gastronomiczną i bazę uzupełniającą,
- popularyzacji nowych form komunikacji i promocji,
- koncentracji na promocji produktowej,
- stymulowania współpracy oraz tworzenia partnerstw,
- wydobycia potencjału tkwiącego w ludziach,
- aktywizacji partnerów funkcjonujących na rynku usług turystycznych.

Omówiony, w sposób syntetyczny, system finansowania rozwoju turystyki, w tym agroturystyki, jako istotnej sfery aktywności pozarolniczej mieszkańców obszarów wiejskich, to spójny i komplementarny mechanizm, w którym obok środków krajowych, dostępne są również unijne środki finansowe. Wśród zróżnicowanych form wsparcia można wskazać zarówno instrumenty bezzwrotne, tj. dotacje, jak i instrumenty zwrotne, tj. pożyczki, ujęte w poszczególnych programach operacyjnych nowej perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020. System finansowego wsparcia rozwoju turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki uwzględnia:

- środki budżetowe będące w dyspozycji Ministra Sportu i Turystyki,
- fundusze strukturalne UE ze środków Regionalnych Programów Operacyjnych (w tym środki z Europejskiego Funduszu Społecznego),

- fundusze strukturalne UE ze środków Programów Operacyjnych 2014-2020 (m.in.: *PO Inteligentny Rozwój, PO Infrastruktura i Środowisko, Po Wiedza – Edukacja -Rozwój, PO Polska Cyfrowa, PO Polska Wschodnia*),
- środki w ramach *Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020*,
- środki z programów współpracy międzynarodowej w ramach Europejskiej Współpracy Terytorialnej i Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa,
- środki jednostek i partnerów *Programu Rozwoju Turystyki do 2020 r.*, w tym środki prywatne, przede wszystkim środki beneficjentów otrzymujących pomoc publiczną, stanowiące wkład własny do projektów w ramach konsorcjów,
- środki jednostek krajowych, np. *Polskiej Organizacji Turystycznej, Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Wojewódzkich Funduszy ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej*,
- środki podmiotów regionalnych i organizacji turystycznych, np. Regionalnych Organizacji Turystycznych, samorządów województwa,
- krajowe (centralne) środki budżetowe, pochodzące z budżetu określonych ministerstw oraz agencji/podmiotów specjalnie powołanych lub upoważnionych do dystrybucji środków na zadania statutowe w obszarze rozwoju turystyki, w tym: środki celowe będące w dyspozycji agend powołanych do realizacji określonych zadań, np. PARP, NCBiR,
- inne środki, np. z programów ramowych UE – takich jak: Horyzont 2020, czy środki zwrotne w ramach inicjatyw UE – takie jak: JEREMIE, JESSICA,
- środki instrumentów finansowych celowych – dedykowanych rozwojowi podmiotów sektora turystycznego, np. Fundusz Rozwoju Turystyki.

Jak zauważono, mimo że propozycje rozporządzeń unijnych w zakresie Funduszy Europejskich na lata 2014-2020 wśród celów tematycznych i priorytetów inwestycyjnych nie wymieniają bezpośrednio turystyki, istnieje możliwość pozyskania środków finansowych z planowanych funduszy na rozwój turystyki. Realizacja projektów turystycznych w nowej perspektywie finansowej 2014-2020 będzie możliwa w ramach osiągnięcia celu związanego z podnoszeniem konkurencyjności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw funkcjonujących w sektorze rolnym, rybołówstwa i akwakultury – jako przedsięwzięć z zakresu rozwoju działalności gospodarczej w obszarze turystyki. Ponadto, realizacja przedsięwzięć turystycznych może być prowadzona w ramach projektów z zakresu ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego w kontekście realizacji celu, jakim jest ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów. Wszelkiego rodzaju inwestycje związane z turystyką mogą być przede wszystkim realizowane na poziomie regionalnym, jako działania wynikające z regionalnych i lokalnych strategii rozwoju. Wspierane będą w tym zakresie inteligentne projekty z zakresu kultury, budujące kreatywność, jako element działań związanych z innowacyjnością, przedsiębiorczością oraz sferą rozwoju kapitału ludzkiego. Na poziomie krajowym zakłada się głównie wsparcie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu światowym i europejskim m.in. przez dofinansowanie rewitalizacji zabyt-

ków wraz z ich otoczeniem, tworzenie wirtualnych instytucji kultury oraz wsparcie innowacyjnych projektów zwiększających dostęp do zasobów kultury i poprawy jakości funkcjonowania instytucji kultury [<http://www.mir.gov.pl/fudusze...>].

W ramach nowej perspektywy finansowej 2014-2020 niezwykle ważnym elementem będzie odpowiednie dostosowanie instrumentów wsparcia przeznaczonych na rozwój turystyki w tym agroturystyki, do zróżnicowanego poziomu rozwoju obszarów wiejskich, w tym potencjału turystycznego oraz zróżnicowanych barier rozwojowych. Środki pieniężne pochodzące z funduszy unijnych przekazywane będą na wspieranie projektów łączących jednocześnie rolnictwo, turystykę na obszarach wiejskich oraz dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe, a także inwestycje w energię odnawialną.

Rozwój turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki uwzględniający wsparcie finansowe ze środków perspektywy unijnej na lata 2014-2020 powinien koncentrować się na tworzeniu konkurencyjnych, krajowych i regionalnych produktów turystycznych oraz produktów markowych, zakładając przy tym wzrost innowacyjności sektora usług turystycznych. Konieczne jest również tworzenie nowych, innowacyjnych produktów inżynierii finansowej dostępnych za pośrednictwem różnych programów operacyjnych na poziomie zarówno krajowym, jak i regionalnym stymulujących rozwój działalności turystycznej na obszarach wiejskich.

Literatura

Barański J., 2009, *Ocena wpływu instrumentów polityki spójności oraz wspólnej polityki rolnej na rozwój społeczny i gospodarczy obszarów wiejskich w województwie małopolskim*. Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Warszawa, materiał dostępny: http://ksow.pl/fileadmin/user_upload/ksow.pl/analizy_ekspertyzy/opracowania_Malopolska_2009.pdf [wgląd: luty 2015].

Community-led Local Development, w tym Podejście Leader w nowym okresie programowania 2014-2020, 2014, MRiRW, Warszawa.

Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie, Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach pomocy technicznej Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, Publikacja opracowana na zlecenie Departamentu Rozwoju Obszarów Wiejskich MRiRW, Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, materiał dostępny: europa.eu/legislation_summaries/agriculture/general_framework/160032_pl.htm [wgląd: luty 2015].

Marciniak M., 2013, *Leader 2014+, Analiza propozycji dotyczących programu Leader przedstawionych przez Komisję Europejską i wnioski na kolejny okres programowania po 2013 roku*. Warszawa.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, 2014, MRiRW, Warszawa.

Program Rozwoju Turystyki do 2020, 2014, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa.

Sawicki B., 2007, *Agroturystyka w aktywizacji obszarów wiejskich*. Monografia naukowa Zakładu Agroturystyki Akademii Rolniczej w Lublinie, Lublin.

- Sawicki B., Mazurek-Kusiak A. K., 2010, *Agroturystyka w teorii i praktyce*. Wyd. Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, Lublin.
- Sikorska-Wolak I. (red.), 2004, *Turystyka w rozwoju lokalnym*. Wyd. SGGW, Warszawa.
- Sznajder M., Przezbórska L., 2006, *Agroturystyka*. PWE, Warszawa.
- Strategia rozwoju turystyki województwa mazowieckiego na lata 2014-2020*, 2014, Warszawa.

Strony Internetowe:

- <http://www.arimr.gov.pl/pomoc-unijna/prow-2014-2020.html> [wgląd: luty 2015 r].
- http://www.mir.gov.pl/fudusze/fundusze._europejskie_2014_2020/fag/Strony/Wsparcie_projektow_turystycznych_i_kulturalnych_2014_2020.aspx [wgląd: luty 2015 r].
- http://www.mir.gov.pl/aktualnosci/fundusze_europejskie/Strony/Wsparcie_turystyki_z_Funduszy_Europejskich_2014-2020_28052014.aspx, [wgląd: luty 2015 r].
- <http://minrol.gov.pl> [wgląd: luty 2015 r].

